

Stichting Bite Back, Stichting Dierbewustleven,
Stichting Stop Dierenleed Nederland en
Stichting Een DIER Een VRIEND
p/a Margrietlaan 212,
3708 ZN Zeist

Ministerie van Economische Zaken
t.a.v. staatssecretaris M.H.P. van Dam
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Den Haag, donderdag 10 maart 2016

Betreft: Handhavingsverzoek verbod wilde zoogdieren circus

Geachte staatssecretaris Van Dam,

Onlangs is ons ter oren gekomen dat circus Renz Berlin wederom een ontheffing¹ heeft weten te verkrijgen om olifant Carla op hun circusterrein te houden en op sleeptouw te mogen nemen door Nederland. Reeds in een eerder stadium is voor enkele maanden ontheffing verleend aan diverse circussen waaronder Renz Berlin.² Bij het verlenen van deze ontheffingen speelde een belangrijke rol dat het circusverbod tijdens lopende tournees was ingegaan en het ontbreken van een overgangsregeling in strijd werd geacht met het rechtzekerheidsbeginsel. Een dergelijke situatie is nu niet aan de orde: de betreffende tournees zijn immers afgelopen. Het verbaast ons dan ook ten zeerste dat er opnieuw van enige ontheffing sprake kan zijn.

Circussen hebben ruim voldoende de tijd gekregen om tot een oplossing te komen voor de (her)huisvesting van de bij hen aanwezige wilde dieren. Het verbod werd eind 2012 al aangekondigd. Diverse organisaties alsook het ministerie hebben de circussen bovendien hulp aangeboden bij het vinden van opvang voor hun dieren. Ook is reeds extra rekening gehouden met de belangen van de circussen door de ingevoerde overgangsperiode tot 3 januari 2016 middels de eerder verstrekte ontheffing.

Circus Renz Berlin heeft er kennelijk voor gekozen om van deze uitgebreide periode en aangeboden hulp geen gebruik te maken om naar een goede oplossing te zoeken voor olifant Carla. Publiekelijk heeft het circus zich ook meermaals uitgelaten ernaar te streven de olifant tot haar dood bij hen te houden en mee te laten reizen met het circus. Zelfs de toelichting op het verbod benadrukt nota bene dat het welzijn en de gezondheid van de dieren nu juist specifiek door het rondreizende karakter dat inherent is aan het circus onder druk staan. En dit gesleep met de dieren hun natuurlijk en intrinsiek gemotiveerde gedrag aanzienlijk beperkt of zelfs onmogelijk maakt. Het lijkt ons dan ook niet redelijk of billijk dat de afwachtende, mogelijk zelfs aversieve, houding van Renz Berlin ten opzichte van het verkennen van opvangmogelijkheden buiten de huidige circussituatie tot een nieuwe

¹ <http://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/dieren-houden/dierenwelzijn/circusdieren>

² <http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:CBB:2015:326>

onthefing leidt. Desondanks heeft het circus wederom een onthefing verkregen, ditmaal tot 15 januari 2017.

Deze onthefing druist geheel in tegen de strekking van het verbod op optreden met, als ook het houden en verplaatsen van, wilde zoogdieren door circussen. Wij verzoeken de staatssecretaris daarom over te gaan tot handhaven van deze wetgeving en de onthefing in te trekken. Tevens verzoeken wij van overtreders van het verbod de dieren in beslag te nemen, zodat daarvoor een passend verblijf gevonden kan worden.

Olifanten

Olifanten zijn uitermate sociale en intelligente dieren. Een circus kan nooit de benodigde ruimte en afleiding bieden, of ook maar enigszins een situatie creëren, waarin deze dieren goed kunnen gedijen. (Olifanten)experts hebben zich om deze redenen ook al regelmatig uitgesproken tegen het houden van deze dieren in het circus.

“No captive situation can provide elephants with the space they need for movement or with the kind of social stimulation and complexity that they would experience in the wild.”³

“In particular because of their biological characteristics entailing a highly developed social behaviour and the fact that elephant are listed as an endangered species in Annex I to the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES), the keeping of elephants in circuses must be categorically refuted.”⁴

Om olifanten te trainen, is bovendien fysieke en/of geestelijke dwang nodig. De wil van de olifanten wordt op jonge leeftijd gebroken, waarna ze zijn geconditioneerd om te luisteren naar de trainers. Oud-trainers geven aan dat olifanten niet op een andere manier getraind kunnen worden.

“Het is mijn ervaring dat je met groepsdieren wel geweld móet toepassen. Ik heb ooit met olifanten en leeuwen gewerkt, daarbij moest ik fysiek geweld gebruiken. Dat kon ik niet en na drie maanden ben ik gestopt.”⁵

Het effect van de trainingen (uit het verleden) bovenop de beperkende, stressvolle situatie waarin de dieren verkeren, hebben ernstige weerslag op het welzijn van de dieren.

*“Like people, elephants can also become victims of past traumas and exhibit symptoms of PTSD years after the experience. Post-traumatic stress disorder (PTSD) is a condition that describes anxiety-based responses to life-threatening events.
[..]*

---

³ <https://www.elephanttrust.org/index.php/articles/item/this-is-the-article-title-copy-2>

⁴ Guidelines for the keeping of wild animals in circuses, H. Gsandtner, H. Pechlaner, H.M. Schwammer, Office of the Environmental Commissioner of the City of Vienna

⁵ Job Lijfering, tijgerdompteur tot 2008 (interview in Grasduinen december 2003)

*Events or "stressors" that underlie the development of PTSD include threat of death; physical abuse; deprivation; torture; isolation; forced incarceration (captivity); and witnessing the loss, death or threat of death to a loved one. All elephants in captivity have experienced most, if not all, of these events."*⁶

De dieren verdienen de aandacht van goede verzorgers die kennis hebben van de behandeling van olifanten met trauma's. Onderzoek laat echter zien dat gedegen kennis bij de verzorgers in een circussituatie juist vaak ontbreekt.⁷ Het mee laten reizen van de olifanten onder hun hoede zal het welzijn van de dieren dan ook alleen maar verder aantasten.

Ook in de voorwaarden die zijn vastgesteld in de ontheffing schuilen overigens extra risico's. Zo is opgenomen dat olifant Carla op geen enkel manier direct contact met het publiek mag hebben. Reeds bij de eerdere ontheffing werd pijnlijk duidelijk tot welke schrijnende situaties dit kan leiden. Eind vorig jaar nog maakten diverse bezorgde burgers melding bij de NVWA, omdat de olifant in Emmen haar dagen eenzaam bleek te slijten in een kleine en volledig afgesloten tent, zonder soortgenoten of ander gezelschap. De ironie is dan weer dat wanneer de olifant in het volle zicht zou worden gehuisvest, het dier uiteraard alsnog als een trekpleister, zijnde een attractie, voor het circus zou fungeren. Een lose-lose situation

Wetgeving

Het constant blijven verlenen van ontheffingen zorgt ook voor precedentwerking. Het biedt ruimte voor andere circussen om via een achterdeur alsnog wilde dieren zoals olifanten in te zetten voor het circus. Door deze ontheffingen te verlenen, zullen deze dieren niet met rust worden gelaten. De geloofwaardigheid van de wet brokkelt hiermee af.

Het moge duidelijk zijn dat het circusleven olifanten meer slecht doet dan goed. Deze nieuwe ontheffing is daarmee tekenend voor onvoldoende aandacht voor de intrinsieke waarde van de olifant en ontoereikende afweging van het belang van het dier ten opzichte van de belangen van het circus. Het herhaaldelijk verlenen van ontheffingen lijkt ons daarmee geenszins in de geest van de wet.

In afwachting van uw reactie,

Hoogachtend,

ing. Alex Romijn - Stichting Bite Back
Marian Eeltink - Stichting Dierbewustleven
Ron Visser - Stichting Stop Dierenleed Nederland
Geoffrey Deckers - Stichting Een DIER Een VRIEND

---

⁶ Post-Traumatic Stress and Elephants in Captivity, G.A. Bradshaw Ph.D., & Lorin Lindner Ph.D., M.P.H., <http://www.elephants.com/ptsd.php>

⁷ Hopster, H., Dierendonck, van, M., Brandt, van den, H. en Reenen, van, K. (2009). Wageninien: Animal Sciences Group van Wageningen UR.